

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

**Příběhy romských matek v souvislosti se
současnými trendy ve vývoji porodnosti**

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph. D.

Autor práce: Klára Máchová, DiS.

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 2.

2017

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 31. března 2017

Podpis studenta

Velmi děkuji vedoucí práce Mgr. Markétě Elichové, Ph.D. za její cenné rady a připomínky.

Obsah

Úvod.....	6
1 Vývoj porodnosti po roce 1989	8
1.1. <i>Faktory způsobující sníženou porodnost</i>	<i>10</i>
1.1.1. Změna společenského klimatu a hodnot	10
1.1.2. Pokles sňatečnosti	12
1.1.3. Rozšíření antikoncepce	13
1.1.4. Vzdělání	14
1.1.5. Stárnoucí prvorodičky a bezdětnost	15
1.1.6. Ekonomická situace, rodinná a populační politika.....	16
1.1.7. Shrnutí.....	17
2 Romská žena	18
2.1. <i>Role romských žen a matek.....</i>	<i>18</i>
2.2. <i>Romská rodina.....</i>	<i>22</i>
2.3. <i>Reprodukční chování Romů.....</i>	<i>23</i>
2.4. <i>Shrnutí</i>	<i>28</i>
3 Výzkum.....	29
3.1. <i>Cíl výzkumu.....</i>	<i>29</i>
3.2. <i>Metodika výzkumu</i>	<i>29</i>
3.3. <i>Postup při získávání dat.....</i>	<i>30</i>
4 Výsledky výzkumu	31

4.1.	<i>Představení respondentek</i>	31
4.2.	<i>Analýza rozhovorů</i>	31
4.3.	<i>Diskuse</i>	39
4.4.	<i>Komparace</i>	43
5	Závěr	45
	Seznam použitých zdrojů	47
	Abstrakt	52

Úvod

Při volbě tématu bakalářské práce jsem se nechala inspirovat diplomovou prací z roku 2014, jejíž autorkou je absolventka Teologické fakulty Jihočeské univerzity Jana Valešová. Tato diplomová práce nese název „Příběhy matek s více dětmi v kontextu současných populačních trendů“ a zabývala se poklesem fertility v dnešní společnosti. Jako cílovou skupinou výzkumu si autorka vybrala matky, které tento trend nekopírují - konkrétně členky Církve bratrské, které mají čtyři a více potomků.

Cílovou skupinou mé bakalářské práce jsou romské matky, u kterých se počet dětí taktéž vymyká běžné míře fertility v současné společnosti. Od těchto žen, jsem si nechala vyprávět jejich životní příběhy. V rozhovorech jsem se snažila hledat faktory, které způsobily vyšší porodnost u romských žen, než jaká se vyskytuje u majoritní společnosti. Také mě zajímaly současné role romské ženy, její postavení v rodině, pohled na rodičovství a jeho plánování, protože jsem se snažila najít souvislost s tímto trendem. Cílem této bakalářské práce je zmapovat faktory, které vedly k vyšší porodnosti u našich respondentek. Výsledky mého výzkumu budou komparovány s výsledky výzkumu Jany Valešové z výše zmiňované diplomové práce.

Postavení romské ženy zaznamenalo celou řadu významných změn. Dříve (tradičně) byla romská žena především matkou pečovatelkou a její prestiž se zvyšovala s počtem narozených dětí. V současnosti hledá romská žena možnost své seberealizace i mimo rodinu, ačkoliv je stále patrná její významná podřízenost muži.¹

V první kapitole se zabývám zejména kontextem nízké porodnosti v České republice po roce 1989, jejíž hodnoty se dlouhodobě pohybují pod hranicí prosté reprodukce obyvatelstva. Ve druhé kapitole vymezuji pojem Rom, respektive romská žena a jeho chápání pro potřeby této práce. Dále popisuji romskou rodinu,

¹KAJANOVÁ, A. a kol. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: etnické, marginální a rizikové skupiny*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2009, s. 103. ISBN 978-80-7394-181-9.

specifika jejich manželství a rodičovství. Důležité je zde také porovnání míry porodnosti u majority a u Romů. Třetí kapitolou je kvalitativní výzkum. V prosinci 2016, v lednu a v únoru 2017 jsem provedla rozhovory s osmi romskými ženami, které jsou matkami čtyř a více dětí. Rozhovory s respondentkami jsem vedla u nich doma a v jednom případě v Azylovém domě, jehož byla respondentka v době vedení rozhovoru klientkou. Vyslechnutí příběhů konkrétních romských žen nám umožnilo porovnat jejich rodinný život s životy členek Církve bratrské. Ve své práci jsem čerpala z demografické a romistické literatury, z demografických údajů Českého statistického úřadu a různých výzkumů.

1 Vývoj porodnosti po roce 1989

Nejprve si definujeme pojem porodnost. Knausová uvádí, že porodnost *je klíčový demografický proces. Úroveň porodnosti závisí na plodivosti. Jedná se o schopnost muže či ženy (či páru) plodit, resp. rodit děti. Jejím výsledným efektem, vyjádřeným počtem narozených dětí je plodnost neboli fertilita.*²

V první kapitole je také nutné nastínit vývoj porodnosti obecně, abych mohla později provést srovnání úrovně porodnosti mezi většinou populací a specifickou skupinou obyvatel. Pro vysvětlení vývoje porodnosti, zde popíši také faktory ovlivňující tento demografický ukazatel. Časový úsek, kterým se zabývám, je období od Sametové revoluce po současnost.

V roce 1993 se z totalitního Československa stal samostatný demokratický stát - Česká republika.³ Došlo nejen k transformaci politického systému, ale i k transformaci celé společnosti. Začaly k nám pronikat „západní“ vlivy, otevřely se hranice a lidem se rozšířily možnosti volby.

Od 90. let je možné vyzorovat tyto trendy: snižuje se míra sňatečnosti a plodnosti, partneři odkládají uzavření sňatku, narůstá věk prvorodiček.⁴ Zakládání rodiny může být věcí individuálního rázu, nebo se může dít v prostředí rodiny a projevují se také socioekonomické a kulturní vlivy.⁵ Klíčovou příčinou je dle

² KNAUSOVÁ, I. *Základy demografie II.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 34. ISBN 978-80-244-2174-5.

³ Srov. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *1993: Rozpad Československa a vznik samostatné české diplomacie* (online). Praha: MZV ČR, 2005 (cit. 2016-11-6). Dostupné na WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/leden_1993_rozp_ad_ceskoslovenska_a_vznik.html>.

Srov. POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Ústava České republiky* (online). Praha: PSP ČR, 1993 (cit. 2016-11-7). Dostupné na WWW: <<http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>>.

⁴ Srov. DUDOVÁ, R.; HAŠKOVÁ, H.; MAŘÍKOVÁ, H. Na či „účet“ se v naší společnosti odehrává reprodukce?. In MAŘÍKOVÁ, H.; KOSTELECKÝ, T. a kol. *Jaká je naše společnost? Otázky, které si často klademe....* Praha: SLON, 2010, s. 401. ISBN 978-80-74190-025-4.

Srov. KRÍŽKOVÁ, A. Trendy v rodině a rodinných odpovědnostech. In ČERMÁKOVÁ, M. ; HAŠKOVÁ, H. *Podmínky harmonizace práce a rodiny v České Republice.* Praha: Sociologický ústav, 2002, s. 13 -25. ISBN 80-7330-026-5.

⁵ Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě.* Praha: SLON, 2001, s. 113. ISBN 80-86429-01-6.

Rabušice proměna žebříčku hodnot mladých lidí. Důsledkem globalizace jsme ovlivněni vzory a idejemi ze západního světa. Dle Rychtaříkové jsou příčiny v nezaměstnanosti obyvatel, snížené úrovni sociálního zabezpečení a snižování životní úrovně.⁶

Počet dětí, které se rodí, je pod hranicí prosté reprodukce. Úhrnná plodnost dosáhla extrémního minima v roce 1999, kdy její hodnota činila pouhých 1,13 živě narozených dětí na ženu. K tak výraznému poklesu došlo ze dvou důvodů: starší ženy měly již „odrozeno“ a ty mladší chtěly s dětmi ještě počkat. Postupným narůstáním se hodnota vyšplhala v roce 2008 na počet 1,5 dítěte na ženu, a to proto, že se staly matkami ty ženy, které rodičovství předtím odkládaly.⁷ Nejaktuálnější údaje Českého statistického úřadu uvádí, že hodnota dosáhla svého maxima v roce 2015, kdy byl tento počet 1,57⁸ dítěte na ženu. Avšak i toto maximum je stále pod hranicí reprodukce obyvatelstva, která činí 2,1 dětí na ženu.⁹

Kocourková hovoří o tzv. modelu pozdní plodnosti, pro který je typické, že je počet dětí výrazně pod hranicí prosté reprodukce. Také to, že se zvyšuje podíl žen, které odkládají mateřství a zvyšuje se i podíl bezdětných.¹⁰

*Úhrnná plodnost je hypotetický průměrný počet živě narozených dětí připadajících na jednu ženu v reprodukčním věku za předpokladu, že by míry plodnosti podle věku zůstaly neměnné.*¹¹

⁶ Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON, 2001, s. 205-207. ISBN 80-86429-01-6.

⁷ Srov. BURCIN, B.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J. a kol. *Demografická situace České republiky: Proměny a kontexty 1993-2008*. Praha: SLON, 2010, s. 38. ISBN 978-80-7419-024-7.

⁸ Srov. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vybrané demografické údaje* (online). Praha: ČSÚ, 2016 (cit. 2017-1-9) Dostupné na WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-vy42dggohg#01>>.

⁹ Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON, 2001, s. 36. ISBN 80-86429-01-6.

¹⁰ KOCOURKOVÁ, J. Mít či nemít děti?. In KALIBOVÁ, K. a kol. *Demografie (nejen) pro demografy*. 3. přepracované vyd. Praha: SLON, 2009, s. 226-227. ISBN 978-80-7419-012-4.

¹¹ BURCIN, B.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J. a kol. *Demografická situace České republiky: Proměny a kontexty 1993-2008*. Praha: SLON, 2010, s. 214. ISBN 978-80-7419-024-7.

1.1. Faktory způsobující sníženou porodnost

1.1.1. Změna společenského klimatu a hodnot

Po Sametové revoluci se od základu změnila společenská situace.¹² Došlo k přeorientování zájmů a hodnot směrem k individualismu. S individualizací se zvyšují možnosti jednotlivců, avšak s narůstající svobodou souvisí také nárůst lhostejnosti a sobeckého jednání.¹³ Díky otevření hranic mohli začít lidé cestovat, poznávat svět. Tyto nové možnosti mnohdy odvádí pozornost mladých lidí od zakládání rodin. Jako příklad může posloužit výpověď 34leté Lucie:

... Jsme byli vlastně ta úplně první generace, která mohla vstoupit do nové éry, do nového režimu s tím, že teda celý život stál před ní... vnímali jsme tehdy ty šance, které je nutné, je potřeba využít. Já sama jsem taky studovala nějaký čas v Itálii. Protože byla to šance, která, tak jsem si říkala, ta se nesmí promarnit... Čím je člověk starší, tak to mluvím teď ze zkušenosti, tak je přece jenom pohodlnější. A více si uvědomuje, že dítě je přece jenom i určitá zátěž. (Lucie, vysokoškolačka, svobodná, akademická sféra, bydlí v Praze u rodičů a její partner bydlí v jiné domácnosti.)¹⁴

Individualismus, orientace na hédonismus, seberealizace, sebevyjádření. To jsou hodnoty a životní orientace, na které v této době klademe důraz. Spolu s otevřením hranic se lidem rozšířila nabídka práce i studia, v neposlední řadě také nabídka volnočasových aktivit. Právě tyto nové možnosti dnes konkurují rodičovství.¹⁵

¹² Srov. HAMPL, S.; VINOPAL, J.; ŠUBRT, J. Reflexe novodobých českých dějin, sametové revoluce a současného vývoje v názorech veřejnosti. In *Naše společnost* (online), Praha: SÚAVČR, 2011, (cit. 2016-12-10), s. 19. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a6842/f11/100132s_Reflexe.pdf>.

¹³ Srov. BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 65 - 69. ISBN 80-204-1195-X.

Srov. LIPOVETSKY, G. *Éra prázdnoty: Úvahy o současném individualismu*. Praha: Prostor, 2003, s. 12. ISBN 80-7260-085-0.

¹⁴ HAŠKOVÁ, H. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: SLON, 2009, s. 170. ISBN 978-80-7419-020-9.

¹⁵ Tamtéž, s.31-32.

Beck toto nazývá egoismem 21. století. Připisuje ho však spíše mladší generaci. Starší generace preferuje spíše klidný rodinný život.¹⁶

Inglehart připisuje tyto změny důsledkům „tiché revoluce“. „Západní“ poválečná generace vyrůstala v době prosperity, beze strachu z nedostatku. Na základě toho u nich došlo k posunu hodnot směrem k postmaterialismu - důležitá je pro ně kvalita života, individualismus, sebevyjádření, sociabilita, autonomie, diverzita a pluralita.
17

Postmoderní hodnoty, směřující k individualismu, mají vliv i na podobu současné rodiny.

Giddens tvrdí, že se mění základy, na kterých rodina vzniká. Lidé nehledají toho pravého partnera, po jehož boku by chtěli strávit celý život. Hledají člověka, který pro ně bude sexuálně přitažlivý, se kterým se na omezenou dobu emocionálně propojí. Dle deSinglyho je koncentrace na uspokojování emocionálních potřeb nestabilním základem dnešních rodin, protože potřeby nejsou konstantní v čase. Člověk raději upřednostní sám sebe před partnerem. Z toho plynoucí nejistota odrazuje partnery od zakládání rodiny.¹⁸

Přechod od tradiční společnosti ke společnosti moderní zapříčinil pokles soudržnosti rodiny. Širší rodiny už spolu nehospodaří, manželství se již neopírají o náboženské jistoty, a tak pozbývají posvátnosti. Přibližně každé druhé manželství končí rozvodem.¹⁹

Dle Matouška jsou upřednostňovány citové potřeby rodičů, před potřebami dětí. Postupně klesá počet civilních i církevních sňatků, naopak stále častěji se objevují soužití tzv. na psí knížku.²⁰

¹⁶ Srov. BECK, U. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, s. 154-156. ISBN 80-86429-32-6.

¹⁷ Tamtéž, s.40.

¹⁸ Srov. HAŠKOVÁ, H. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: SLON, 2009, s.41. ISBN 978-80-7419-020-9. Srov. BAUMAN, Z. *Tekutá láska: o křehkosti lidských pout*. Praha: Academia, 2013, s. 27-28. ISBN 978-80-200-2270-7.

¹⁹ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006, s.266-267. ISBN 80-86429-58-X.

²⁰ Srov. MATOUŠEK, O a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 182. ISBN 80-7178-548-2.

1.1.2. Pokles sňatečnosti

Dle Šotkovského se sňatek řadí mezi rozhodující momenty možnosti zakládání rodiny. V širším smyslu se rodina stává relativně trvalým společenstvím jednoho nebo více mužů s jednou nebo více ženami a jejich dětmi, event. i rodiči a dalšími příbuznými. Rodinný stav se tak např. u nás (v monogamní společnosti) stává limitujícím faktorem pro uzavírání zákonných svazků, neboť sňatek mohou uzavřít pouze osoby svobodné, rozvedené nebo ovdovělé, tj. tzv. sňatkuschopné obyvatelstvo.²¹ V opozici k manželství je nesezdané soužití. Na rozdíl od manželství, jehož počátek a konec jsou zakotveny v zákoně o rodině a jsou tedy jasně definovány, je vymezení nesezdaného soužití poměrně problematické... Český právní řád tento druh rodinného soužití jednotně nepojmenovává, nedefinuje, ani komplexně neupravuje.²²

Po revoluci v roce 1989 počet uzavřených manželství značně klesá, mladí lidé odkládají ženění a vdávání, tudíž také dochází k odkládání dětí na pozdější dobu.²³

Dříve bylo běžné, že se žena vdala, když zjistila, že je těhotná. V průběhu devadesátých let tento trend slábne. Mít dítě za svobodna přestává být stigmatem, veřejnost tento stav akceptuje.²⁴

Na začátku 90. let se narodilo přibližně 10% dětí jako nemanželských, v roce 2006 se už narodilo jako nemanželské každé třetí dítě.²⁵

Rabušic uvádí tyto příčiny odkládání sňatků:

- lidé kladou důraz na kvalitu vzájemném vztahu,

²¹ ŠOTKOVSKÝ, I. *Úvod do studia demografie*. Ostrava: VŠB- Technická univerzita Ostrava, 1998, s. 80. ISBN 80-7078-327-3.

²² PALONCYOVÁ, J.; ŠTASTNÁ, A. Sňatek a rozchod jako dva možné způsoby ukončení nesezdaného soužití. *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje* (online). Praha: ČSÚ, 2012, č. 3, s. 215 (cit. 2016-12-8). Dostupné na WWW: <[https://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/9300438BD7/\\$File/e-180312q3.pdf](https://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/9300438BD7/$File/e-180312q3.pdf)>.

²³ Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON, 2001, s. 208. ISBN 80-86429-01-6.

²⁴ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006, s.257. ISBN 80-86429-58-X.

²⁵ Srov. CHALOUPKOVÁ, J. Je manželství přežitkem? A pro koho?. In MARÍKOVÁ, H.; KOSTELECKÝ, T. a kol. *Jaká je naše společnost? Otázky, které si často klademe....* Praha: SLON, 2010, s. 369. ISBN 978-80-74190-025-4.

- hledají partnera se správnou osobností,
- nevyrovnané počty osob různého pohlaví (protože muži obvykle usilují o mladší ženy),
- snaha vyhnout se poklesu životního standardu,
- studium na VŠ,
- strach z nezaměstnanosti.²⁶

Hamplová vidí příčiny ve změně prostředí:

- volný trh práce,
- studium či práce v zahraničí,
- možnost výběru z rozmanitých životních stylů,
- rozšíření nabídek studia.²⁷

Hamplová také zjistila, že lidé s nižším vzděláním uvádějí jako důvod horší socioekonomické podmínky, ti s vyšším dosaženým vzděláním se domnívají, že mají na sníženou míru sňatečnosti vliv zejména změny hodnot.²⁸

Dle Hanse Joachima Hoffmann- Nowotného je to však obráceně. Autor uvádí, že to je klesající ochota mladých lidí plodit děti, co zapříčiňuje nízký počet uzavíraných manželských svazků. Nízká míra sňatečnosti tedy není příčinou, ale důsledkem nízké porodnosti. Tak či tak, vliv mezi těmito dvěma ukazateli je značný.²⁹

1.1.3. Rozšíření antikoncepce

Po roce 1989 začaly české ženy užívat ve větší míře moderní hormonální antikoncepci. Tedy o přibližně dvacet let později, než ženy v západních zemích.

²⁶ Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON, 2001, s. 216-218. ISBN 80-86429-01-6.

²⁷ Srov. HAMPLOVÁ, D., *Postoje k manželství a rodičovství*. In FIALOVÁ, L.; KUČERA, M. a kol. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: SLON, 2000, s. 68. ISBN 80-85850-87-7.

²⁸ Srov. HAŠKOVÁ, H. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: SLON, 2009, s. 33. ISBN 978-80-7419-020-9.

²⁹ Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON, 2001, s. 216-222. ISBN 80-86429-01-6.

Ještě v roce 1988 užívalo hormonální antikoncepci 46 žen z 1000 ve věkové kategorii 15 - 49 let. O dvacet let později už 474 žen z 1000.³⁰

Ruku v ruce s masovým rozšířením antikoncepce jde možnost volby. Rodičovství přestává být dílem náhody. Žena je schopna ovlivnit kdy a kolik bude mít dětí, popř. zda se vůbec stane matkou.³¹ Došlo k dovršení procesu oddělení sexuality od reprodukce.³²

Kocourková tento přechod od tradičních, ne zcela spolehlivých antikoncepčních metod, k metodám moderním, nazývá druhou antikoncepční revolucí.³³

Dle Weekse, má moderní antikoncepce vysokou účinnost - riziko otěhotnění při jejím užívání je 2 - 3 %. Bez jakékoliv ochrany dochází k početí do jednoho roku u 85 % párů.³⁴

1.1.4. Vzdělání

Na reprodukční chování má vliv i stupeň vzdělání - ženy s vyšším vzděláním mateřství odkládají i po vstupu do manželství.³⁵ Tento fakt neměl v minulosti tak negativní dopady na plodnost, jako dnes, protože žen s maturitou či dokonce s vysokoškolským diplomem bylo výrazně méně.³⁶

Možný poukazuje, že pro vysokoškolsky vzdělané matky je obtížné skloubit profesionální život s mateřstvím.³⁷

³⁰ Srov. BURCIN, B.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J. a kol. *Demografická situace České republiky: Proměny a kontexty 1993-2008*. Praha: SLON, 2010, s. 47. ISBN 978-80-7419-024-7.

³¹ Srov. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON, 1999, s. 124. ISBN 80-85850-75-3.

³² Srov. KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 5., přepracované a aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 376. ISBN 978-80-7357-585-4.

³³ KOCOURKOVÁ, J. Mít či nemít děti?. In KALIBOVÁ, K. a kol. *Demografie (nejen) pro demografy*. 3. přepracované vyd. Praha: SLON, 2009, s. 226. ISBN 978-80-7419-012-4.

³⁴ Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON, 2001, s. 100. ISBN 80-86429-01-6.

³⁵ Srov. DUDOVÁ, R.; HAŠKOVÁ, H.; MAŘÍKOVÁ, H. Na čí „účet“ se v naší společnosti odehrává reprodukce?. In MAŘÍKOVÁ, H.; KOSTELECKÝ, T. a kol. *Jaká je naše společnost? Otázky, které si často klademe....* Praha: SLON, 2010, s. 402. ISBN 978-80-74190-025-4.

³⁶ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006, s. 262. ISBN 80-86429-58-X.

³⁷ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006, s.238. ISBN 80-86429-58-X..

1.1.5. Stárnoucí prvorodičky a bezdětnost

Od devadesátých let minulého století české prvorodičky stárnou. Průměrný věk prvorodičky v roce 1990 byl 22,5 roku, v roce 2000 24,9 roků a v roce 2015 už 28,2 roků.³⁸

České mladé ženy odsouvají vstup do manželství, odsouvají také plození dětí. Přestože je podle nich ideální počet dvě děti, relativně často se stává, že stihnou zplodit jenom jedno dítě, nebo zůstávají úplně bezdětné.³⁹ Avšak také *mnoho z nich zastává názor, že plnohodnotný život lze prožít i bez dětí.*⁴⁰

Jednou z příčin bezdětnosti je neplodnost jednoho či obou partnerů. Neplodnost může být biologicky podmíněná. U ženy končí plodnost menopauzou, u mužů se s věkem jejich plodnost snižuje, ale může být plodný až do své smrti. K neplodnosti však dochází také například v období hladomoru v důsledku podvýživy, nebo v důsledku prodělání infekční choroby, vliv má také spontánní potratovost.⁴¹

Hanzelka uvádí, že dle odhadů je na celém světě cca každé páté manželství neplodné. Polovina z nich vlivem ženiny neplodnosti, ve čtyřiceti procentech vlivem mužovi neplodnosti a ve zbytku případů jsou neplodní oba dva.⁴²

Hranice mezi dobrovolnou a nedobrovolnou bezdětností není ostrá. K bezdětnosti často dochází spíše nerozhodnutím se pro rodičovství, než rozhodnutím se pro bezdětnost. Mnohým nebylo dopřáno stát se rodiči vlivem komplikovaných životních situací, do nichž se v průběhu života dostávali.⁴³

³⁸Srov. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vybrané demografické údaje* (online). Praha: ČSÚ, 2016 (cit. 2017-1-9) Dostupné na WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-vy42dggohg#01>>.

³⁹Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON, 2001, s. 109. ISBN 80-86429-01-6.

⁴⁰ŠIMKOVÁ, M. Sametová revoluce z pohledu demografického vývoje – ztráta či zisk? In *Sborník příspěvků: RELIK 2012: Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti: mezinárodní konference 10. – 11. Prosince 2012* (online). Slaný: Melandrium, 2012 (cit. 2016-12-12). Dostupné na WWW: <<http://kdem.vse.cz/resources/relik12/sbornik/download/pdf/63-Simkova-Martina-paper.pdf>>.

⁴¹Tamtéž, s. 97-99.

⁴²Srov. Tamtéž, s. 99.

⁴³HÁŠKOVÁ, H. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: SLON, 2009, s. 128-131. ISBN 978-80-7419-020-9.

1.1.6. Ekonomická situace, rodinná a populační politika

Na míru plodnosti má v dnešní době neopominutelný vliv také ekonomická a sociální nejistota. Konkrétně změna v systému sociálního zabezpečení, problémový trh s byty, nezaměstnanost, zvyšování finančních nákladů spojených s vychováváním potomků.⁴⁴

Trendem dnešní doby je snaha o vyšší kvalitu dětí. To sebou právě nese vyšší finanční náklady, především v oblasti vzdělání a zdravotní péče. Matky zůstávají s dětmi déle doma, zvyšují se tak náklady ztracených příležitostí.⁴⁵

Důkazem „nevýhodnosti“ rodičovství je fakt, že v Evropě jsou to právě české matky, které se nejčastěji nenavrací do svého původního zaměstnání, protože musí rozvázat se zaměstnavatelem pracovní poměr. Stávají se tak jednou ze skupin, která je nejvíce ohrožena dlouhodobou nezaměstnaností.⁴⁶

Dle Becka je za snižováním porodnosti tržní model moderní společnosti. Staví proti sobě trh a rodinu. Trh si totiž žádá flexibilní pracovní sílu, což se dlouhodobě těžko sladuje s rodinným životem.⁴⁷

Od Sametové revoluce je rodinná politika velice proměnlivá. Přestože porodnost prudce klesala, snahy o podporu rodin s dětmi zaznamenáváme až po roce 2000. Avšak vlivem úsporných opatření státního rozpočtu se podpora od roku 2008 opět snižuje.⁴⁸

Stát může nepřímo ovlivňovat reprodukční chování, především skrze finanční podporu rodin a obnovení zařízení péče o děti do tří let, aby mohli rodiče lépe skloubit zaměstnání a péči o rodinu⁴⁹.

⁴⁴HAŠKOVÁ, H. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: SLON, 2009, s. 32. ISBN 978-80-7419-020-9.

⁴⁵Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON, 2001, s. 122. ISBN 80-86429-01-6.

⁴⁶Srov. DUDOVÁ, R.; HAŠKOVÁ, H.; MAŘÍKOVÁ, H. Na či „účet“ se v naší společnosti odehrává reprodukce?. In MAŘÍKOVÁ, H.; KOSTELECKÝ, T. a kol. *Jaká je naše společnost? Otázky, které si často klademe....* Praha: SLON, 2010, s. 405-406. ISBN 978-80-74190-025-4.

⁴⁷Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON, 2001, s. 135. ISBN 80-86429-01-6.

⁴⁸Srov. BURCIN, B.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J. a kol. *Demografická situace České republiky: Proměny a kontexty 1993-2008*. Praha: SLON, 2010, s. 178. ISBN 978-80-7419-024-7.

⁴⁹Srov. Tamtéž, s. 180.

1.1.7. Shrnutí

Úroveň plodnosti je v České republice dlouhodobě pod hranicí prosté reprodukce obyvatelstva. Na úroveň plodnosti má vliv mnoho faktorů. Nelze jednoznačně určit, který je ten rozhodující. Mnohdy se totiž důvody, proč odložit zakládání rodiny, kumulují. Odborníci spíše zastávají názor, že pronatalitní politika má na konečnou plodnost vliv pouze krátkodobý.

2 Romská žena

Pro potřeby této práce je potřeba nejprve definovat romskou ženu. Při sčítání lidu, domů a bytů (SLDB) se mohou Romové přihlásit k romské národnosti. Této možnosti využívá pouhý zlomek Romů, například proto, že mají strach z extremismu. I přesto, že se k romské národnosti nehlásí, nemůžeme automaticky předpokládat, že by se jimi necítili být.⁵⁰ Ivan Gabal za Roma považuje „*takového jedince, který se za Roma sám považuje, aniž by se nutně k této příslušnosti za všech okolností (např. při sčítání lidu) hlásil, nebo je za Roma považován významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých (antropologických, kulturních nebo sociálních) indikátorů. Toto vymezení může být vnímáno jako politicky nekorektní, zdůrazňuje však skutečnost, že právě připsané romství je jednou z hlavních příčin sociálního vylučování.*“⁵¹ Za romskou ženu budeme tedy považovat tu, která se tak sama identifikovala, tak jako všechny ženy z našeho výzkumu.

2.1. Role romských žen a matek

Na úvod je nutné zmínit, že Romové žijící na území České republiky dělíme do několika skupin - subetnik. Převažují slovenští Romové, v malém počtu se zde nachází Sintové a Romové čeští, respektive moravští a olašští.⁵² Každá ze skupin vede jiný způsob života, mají jiné normy a zvyky, tudíž i role romské ženy jednoho subetnika bude jiná, než role romské ženy subetnika druhého. Vzhledem k vybranému výzkumnému souboru jsou předmětem zájmu pro tuto práci slovenští Romové.

⁵⁰Srov. KAJANOVÁ, A. a kol. *(Ne)rovnostiv romských rodinách*. Praha: NLN, 2015, s. 27. ISBN 978-80-7422-455-3.

⁵¹Srov. LANGHAMROVÁ, J.; FIALA, T. Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050. In JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Romové a cikáni- neznámí i známí: Interdisciplinární pohled*. Praha: Leda, 2009, s. 95, ISBN 978-80-7335-119-9.

⁵²Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty domů 1945-1990*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2004, s. 42, ISBN 80-244-0524-5.

Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN, 2002, s. 63 – 65. ISBN 80-7106-615-X.

Dle Pulkrábkové, v dnešní společnosti dochází k diskriminaci romských žen ve dvou úrovních - kvůli příslušnosti k minoritě a potom také z hlediska genderu.⁵³ Diskriminaci z těchto důvodů pocítují romské ženy výrazně například v případě, kdy se pokouší najít si zaměstnání, i přesto, že projevují zájem.⁵⁴ Při hledání zaměstnání mohou být dále diskriminovány kvůli věku, kvůli nízkému dosaženému vzdělání a kvůli povinnosti postarat se o děti.⁵⁵

Ani v rodině nemívala donedávna romská žena lehké postavení. Byla podřazená muži. Jejím úkolem bylo milovat, rodit a vychovávat děti a pečovat o ně a o domácnost. Muži k ženám nechovali úctu. Žena mívala nižší úroveň. Zajímavé však je, že nedocházelo k rozvodům.⁵⁶ Význam ženy v romské komunitě se zvyšoval až spolu s věkem.⁵⁷ Dnes jsou u nás většinou k vidění romské rodiny, kde má žena rovnocenné postavení s mužem.⁵⁸ Vztah muže k ženě se totiž postupně změnil, změna nastala i ohledně výběru životního partnera, již se neřídí dle principů endogamie.⁵⁹

V současnosti je patrná snaha mladých Romek o seberealizaci mimo rodinu.⁶⁰ Dle Ráce a Šusterové dnes mají ženiny emancipační snahy za důsledek to, že ztrácí na své váženosti, což je samozřejmě od takových pokusů spíše odrazuje.⁶¹

⁵³ Srov. PULKRÁBKOVÁ, K. Rámování reprezentace romských žen v české společnosti. In *Sociologický webzín* (online) Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, s. 3-4 (cit. 2017-1-21) Dostupné na WWW: <http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/176_socioweb_11_09.pdf>.

⁵⁴ Srov. KAJANOVÁ, A. a kol. *(Ne)rovnostiv romských rodinách*. Praha: NLN, 2015, s. 41. ISBN 978-80-7422-455-3.

⁵⁵ Srov. VYŽVALDOVÁ, K.; KUBÁLKOVÁ, P. *Romské ženy a možnosti podnikání: Případ Roudnice nad Labem* (online). Praha: Otevřená společnost o. p. s.- CentrumProEquality, 2010, s. 5 (cit. 2016-12-6) Dostupné na WWW: <http://osf.cz/wp-content/uploads/2015/04/analyza-romske-zeny-podnikani.pdf>>.

⁵⁶ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty domů 1945-1990*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2004, s. 106- 107, ISBN 80-244-0524-5.

Srov. HAJKOVÁ, M. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice. In ŠIŠKOVÁ, T. a kol. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*, Praha: Portál, 2001, s 137-138. ISBN 80-7178-648-9.

⁵⁷ Srov. BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004, s. 49. ISBN 80-7220-180-8.

⁵⁸ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty domů 1945-1990*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2004, s. 107, ISBN 80-244-0524-5.

⁵⁹ Srov. Tamtéž, s. 185.

⁶⁰ Srov. KAJANOVÁ, A. a kol. *(Ne)rovnostiv romských rodinách*. Praha: NLN, 2015, s. 50. ISBN 978-80-7422-455-3.

⁶¹ Srov. Tamtéž, s. 50.

Přesto lze pozorovat u některých mladých Romek pokusy o emancipaci. *Emancipace je jako společenský a historický jev chápána jako vymanění se vlastní silou z nerovnoprávného postavení.*⁶² Chtějí odsunout mateřství na pozdější dobu, chtějí se vzdělávat, aby měly šanci najít si dobrou práci. Výběr životního partnera mají ve svých rukou. Snaží se najít si muže, který by je nebil.⁶³

Budilová a Jakoubek poukazují na mírnou proměnlivost mužských a ženských rolí, zejména v nejmladší generaci Romů. ⁶⁴ Tradičně mužský úkol, ekonomické zajištění rodiny, je tak mnohdy přenesen na ženu. V některých případech kompenzuje muž svoji ekonomickou neaktivitu alespoň tím, že je ochotný zapojit se v domácnosti, ale není to pravidlem. Za těchto okolností je pak zajištění obživy i chodu domácnosti pouze na ženiných bedrech.⁶⁵ Proměny tradičních rolí jsou zapříčiněny nepříznivou socioekonomickou situací. Romští muži jsou velice často nezaměstnaní a procházejí tak životní krizí, přičemž se často stává, že je opouští chuť cokoliv na tom měnit.⁶⁶ Hynková uvádí, že běžný denní program nezaměstnané romské ženy zahrnuje péči o děti, domácí práce - vaření, praní, úklid.⁶⁷

Tato fakta jsou potvrzena výzkumem, který v roce 2010 realizovala Otevřená společnost o.p.s. - Centrum ProEquality. Z tohoto výzkumu vyplývá, že to jsou právě romské ženy, které se starají o chod domácnosti, finanční management i o komunikaci s úřady i se školami. Analýza ukázala, že to jsou ženy, na kterých leží nejen péče o každodenní fungování rodiny, ale mnohdy i odpovědnost za obstarání dostatečných finančních prostředků.⁶⁸

⁶² KAJANOVÁ, A. a kol. *(Ne)rovnosti v romských rodinách*. Praha: NLN, 2015, s. 80. ISBN 978-80-7422-455-3.

⁶³ Srov. Tamtéž, s. 57-58.

⁶⁴ Srov. Tamtéž, s. 51.

⁶⁵ Srov. Tamtéž, s. 73-74.

⁶⁶ Srov. Tamtéž, s. 89.

⁶⁷ Srov. Tamtéž, s. 50-51.

⁶⁸ Srov. VYŽVALDOVÁ, K.; KUBÁLKOVÁ, P. *Romské ženy a možnosti podnikání: Případ Roudnice nad Labem* (online). Praha: Otevřená společnost o. p. s.- CentrumProEquality, 2010, s. 5 (cit. 2016-12-6) Dostupné na WWW: <http://osf.cz/wp-content/uploads/2015/04/analyza-romske-zeny-podnikani.pdf>.>

Od září 2013 do května 2014 byl realizován „Výzkum o postavení romských žen v České republice“. Dotázáno bylo 600 Romek z 23 měst v České republice. Pro upřesnění situace romských žen uvádím část výsledků výzkumu:

- Romky necítí výraznou spokojenost ani nespokojenost se životem. Na pocit spokojenosti mají největší vliv rodina a materiální statky. Méně jej ovlivňuje kariéerní uplatnění.
- V rodině většinou rozhodují romské žena s partnerem společně. Péči o děti se však věnuje žena, totéž platí i v případě výchovy dětí. Z toho vyplývá, že je důležité věnovat pozornost postavení Romek, které vychovávají další generace. O domácnost se stará v romské rodině žena.
- Ženy jsou většinou vdané, s odstupem následují ženy svobodné a družky. Necítí se býti samoživitelkami. Pokud se ovšem takto cítí, udávají, že je nikdo nepodporuje.
- Vdané ženy uzavíraly manželství nejčastěji, když jim bylo 18 - 19 let. Za ideální věk pro manželství však považují 25 let. Nejčastěji se Romky vdávaly z lásky a pak kvůli těhotenství. Základ úspěšného manželství jsou hlavně láska, důvěra a tolerance.
- Romské ženy mívají většinou dvě děti, další nejfrekventovanější počty jsou tři a jedno dítě. Často slyšené tvrzení, že Romky mají vysoký počet dětí, se ve výzkumu nepotvrdilo. Optimální počet dětí je dle respondentek 2, 3 a 1 dítě, což odpovídá skutečnému počtu, který ženy hlásily.
- Romky převážně rodily, když jim bylo 18, 19, a 20 let. Pozoruhodné však je, že se ve vzorku objevily též ženy, které rodily v 17 a 16. Vzhledem k velkému věkovému rozpětí vzorku nelze vyloučit, že se to týká zejména žen ze starších generací.
- V rodině o antikoncepci a vzniku rodičovství rozhoduje téměř výlučně žena.
- Rodinu často živí muž, hned ale následují ženy jako živitelky a odpověď „oba“ (tj. muž a žena). ⁶⁹

⁶⁹ KAJANOVÁ, A. a kol. *(Ne)rovnostiv romských rodinách*. Praha: NLN, 2015, s. 52-54. ISBN 978-80-7422-455-3.

2.2. Romská rodina

Rodina představuje pro Romy největší hodnotu - tak tomu bylo dříve a platí to i dnes, i když se životní podmínky Romů změnily. Donedávna se jednalo o patriarchální velkorodinu. Slovenští Romové slovo „rodina“ vyjadřují dvěma různými výrazy - *famel'ija* a *fajta*.⁷⁰ *Famel'ija* má horizontální dimenzi - tři až pět generací včetně přivdaných a přiženěných. *Fajta* má vertikální dimenzi - rod otce *fajta pal o dad*, rod matky *fajtapal e daj*. Rodina, tak jak ji chápeme my (manželský pár a nesezdané děti) se označuje jako *romničhave*.⁷¹

Žlnayová uvádí, že nově vznikající rodina většinou po svatbě bydlela u rodičů muže. Opačně to bývalo z těchto důvodů - muž už rodiče neměl, ženina rodina byla bohatší, nebo potřebovala dalšího muže. Také hovoří o fyzickém násilí mezi partnery. To se objevovalo v případech, že muž na ženu žárlil. Žena vnímala bití jako projev lásky.⁷²

V minulosti se stala čerstvá nevěsta po svatbě nejnižším členem v nové rodině. A to z těchto důvodů: Byla to žena - ta u Romů vždy v hierarchii zaujímala nižší pozici, než muž, dále byla mladá - váženost získávala žena až s přibývajícím věkem, hlavně byla cizí, takže ještě nebudila důvěru ve své nové rodině. Dokud se sama nestala matkou, měla za úkol vypomáhat starším ženám v rodině, například s dětmi.⁷³

V době komunismu docházelo k násilnému odebírání dětí do dětských domovů, nucené migraci a dalším formám přetrhávání tradičních rodinných vztahů.⁷⁴

⁷⁰ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty domů 1945-1990*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2004, s. 99. ISBN 80-244-0524-5.

Srov. ŠTĚPAŘOVÁ, E. *Specifika romské rodiny*. (online) Brno: Ústav pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2005 (cit. 2017-1-16) Dostupné na WWW: <<https://www.zkola.cz/rodice/socpatologjevy/rasismus/Stranky/%C5%A0t%C4%9Bpa%C5%99ov%C3%A1,-Ema-Specifika-romsk%C3%A9-rodiny.aspx>>.

⁷¹ Srov. JAKOUBEK, M. *Romové- konec (ne)jediného mýtu*. Praha: Socioklub, 2004, s. 102. ISBN 80-86140-21-0.

⁷² Srov. KAJANOVÁ, A. a kol. *(Ne)rovnostiv romských rodinách*. Praha: NLN, 2015, s. 64. ISBN 978-80-7422-455-3.

⁷³ Srov. Tamtéž, s. 47.

⁷⁴ Srov. PAVELČÍKOVÁ, N. Proměny romské komunity v průmyslovém městě. In JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Romové a cikáni- neznámí i známí: Interdisciplinární pohled*. Praha: Leda, 2009, s. 74, ISBN 978-80-7335-119-9.

Lacková poukazuje na další, pro naši kulturu, nepochopitelný fakt. Když je muž záletník, je na něj jeho žena hrdá a on na sebe také. S tím souvisí vnímání nevěry u Romů. Žlnayová uvádí typický výrok Roma: „*Já můžu mít frajírek třeba padesát, ale žena ani jednoho. Kdybych jen trochu něco slyšel, hned bych ji poslal pryč.*“ Nevěrou muž demonstruje své kvality. Ženská nevěra je dle Štěpařové vnímána úplně jinak. Muž může ženu potrestat - například ji může opustit, nebo jí ostříhat vlasy, zbít ji.⁷⁵

Mladí Romové si už dnes mohou svého životního partnera najít sami. Rodiče většinou s volbou partnera nesouhlasí jen v případě, že je ze sociálně slabší rodiny. I od tohoto kritéria se často upouští.⁷⁶ Ve městě většinou nemají Romové možnost sestěhovat se společně do větších bytů, jako tomu bývalo v osadách. Tímto dochází k přeměně tradiční patriarchální velkorodiny na rodinu nukleární.⁷⁷

Jak uvádí například Poláková, rodiče a další příbuzní pomáhají mladším členům rodiny, kteří plodí potomky v nízkém věku. Finančně, ale i radou a pomocí. Faktem je také to, že Romové pečují o staré členy rodiny a nedochází tak k jejich umístění do pečovatelských institucí.⁷⁸

2.3. Reprodukční chování Romů

Dle Nečase jsou Romové nejpočetnější etnickou minoritou v České republice.⁷⁹ V 1989 bylo na území dnešní České republiky evidováno přibližně 145 tis. romských občanů. Avšak v roce 1991 uvedlo romskou národnost pouze 33 tis. občanů. Odhady skutečného počtu Romů na našem území z roku 1999 hovoří o 250 tis. občanů. Při posledním sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 deklarovalo

⁷⁵ Srov. KAJANOVÁ, A. a kol. *(Ne)rovnostiv romských rodinách*. Praha: NLN, 2015, s. 65. ISBN 978-80-7422-455-3.

⁷⁶ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty domů 1945-1990*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2004, s. 107, ISBN 80-244-0524-5.

⁷⁷ Srov. Tamtéž, s. 183.

⁷⁸ Srov. Tamtéž, s. 44.

⁷⁹ Srov. KAJANOVÁ, A. a kol. *(Ne)rovnostiv romských rodinách*. Praha: NLN, 2015, s. 24. ISBN 978-80-7422-455-3.

romskou národnost 13 150⁸⁰ obyvatel. Počty jakékoliv národnostní či etnické skupiny bývá velice těžké určit. Ani u Romů tomu není jinak. Výsledky sčítání lidu nikdy neodpovídají zcela realitě.⁸¹ Někteří odborníci odhadují, že je skutečný počet Romů v České republice až dvacetkrát vyšší.⁸²

Co se týče porodnosti Romů, dá se očekávat, že bude vyšší, než je porodnost běžné populace. Důvodů je více. Antikoncepce u Romů není tolik rozšířená, Romky tak využívají celé své reprodukční období. Rodina a tudíž i děti zaujímají v hodnotovém systému Romů důležité místo. V neposlední řadě má na reprodukční chování Romů vliv i sociální politika. Konkrétně údaje ze sčítání lidu z počátku 90. let uvádějí, že byl v České republice průměrný počet dětí u vdaných Romek vyšší o 70 %, nežli u ostatních žen. Avšak u Romů nejsou velké rozdíly v plodnosti žen dle rodinného stavu. I po rozvodu, či ovdovění jejich plození obvykle nekončí. Na druhou stranu je nutno zmínit, že i u Romů dochází k poklesu plodnosti.⁸³ Faktem je také to, že je míra dětské úmrtnosti u Romů přibližně dvakrát větší, než u neromské populace.⁸⁴

Zajímavé je také porovnání věkové pyramidy Romů a věkové pyramidy celé České republiky. Romská věková pyramida má skutečně tvar pyramidy. Disponuje širokou základnu, tvořenou velkým počtem dětí a mladých lidí. Směrem k vyššímu věku romských obyvatel ubývá, tím pádem se tvoří na vrcholu pyramidy špička. Důsledkem toho, že česká populace stárne - klesá počet mladých lidí a naopak roste počet obyvatel poproduktivního věku, není věková pyramida vizuálně pyramidou.⁸⁵

⁸⁰ Srov. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Předběžné výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011* (online). Praha: ČSÚ, 2011 (cit. 2017-2-22) Dostupné na WWW: <https://www.czso.cz/csu/sldb/predbezne_vysledky_scitani_lidu_domu_a_bytu_2011>.

⁸¹ Srov. KALIBOVÁ, K.. Demografické charakteristiky Romů ve vybraných zemích střední a východní Evropy. In JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: CDK, 2009, s. 215. ISBN 978- 80-7325-178-9.

⁸² Srov. LANGHAMROVÁ, J.; FIALA, T. Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050. In JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Romové a cikáni- neznámí i známí: Interdisciplinární pohled*. Praha: Leda, 2009, s. 94, ISBN 978-80-7335-119-9.

⁸³ Srov. KALIBOVÁ, K.. Demografické charakteristiky Romů ve vybraných zemích střední a východní Evropy. In JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: CDK, 2009, s. 230-234. ISBN 978- 80-7325-178-9.

⁸⁴ Srov. KOVATS, M. Možnosti a výzvy- Rozšiřování Evropské unie a romská/cikánská diaspora. In JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Romové a cikáni- neznámí i známí: Interdisciplinární pohled*. Praha: Leda, 2009, s. 14-15, ISBN 978-80-7335-119-9.

⁸⁵ Srov. DAVIDOVÁ, E. Mezigenerační změna: Ke ztrátě dvou generací Romů v uplynulém půlstoletí (v důsledku poválečné migrace a asimilačních tlaků v 50. -80. letech 20. století. In

Tyto děti, které tvoří základnu pyramidy, brzo dorostou do plodného období. I při snížení průměrného počtu dětí na jednu romskou ženu, bude ještě nějakou dobu docházet k růstu romské populace.⁸⁶ Do budoucna se očekává pokles úrovně plodnosti vlivem zlepšující se socioekonomické situace, vzdělanosti a životní úrovně.⁸⁷ Langhamrová a Fiala vytvořili odhady počtu Romů v roce 2050. Vychází z předpokladu, že v současnosti žije v České republice cca 200 000 Romů. Odhadují, že při rychlejším či středním poklesu plodnosti dosáhne počet Romů v roce 2050 cca 250 000, při pomalejším tempu odhadují počet Romů v roce 2050 na 300 000.⁸⁸

Kajanová a kolektiv provedli v Českých Budějovicích, Plzni a Brně sběr dat technikou focusgroup s výzkumným souborem expertů působících v oblasti. Níže uvádím některé z jejich poznatků z praxe:

- „...že když se žena stává neplodnou, tak je v její rodině nulou. Když děti mít nemůže, tak se na ni kouká skrz prsty. A taky je to myslím hrozně tabuizovaný ze strany těch ženských, jakože to není úplně téma, který by rády rozebíraly.“
- „V momentě, kdy mám žena děti, tak ten její sociální status jakoby vzrůstá a už funguje vlastně velmi podobně jako třeba padesátiletá ženská.“
- *Pokud má dítě, tak ta žena tam má jakoby větší váhu.*“⁸⁹

Z těchto vyjádření vyplývá, že schopnost zplodit potomky, zajišťuje romské ženě prestiž. V situaci, kdy se jí nedaří, klesá její váha v rodině i v celé komunitě.⁹⁰

- „Jakoby většinou rodina nebo matka rozhodne o tom, jestli může jít na potrat, nebo ne. Jakože ta vůle ty konkrétní holky nebo ty ženský by tam byla,

JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: CDK, 2009, s. 246. ISBN 978- 80-7325-178-9.

⁸⁶ Srov. LANGHAMROVÁ, J.; FIALA, T. Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050. In JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Romové a cikáni- neznámí i známí: Interdisciplinární pohled*. Praha: Leda, 2009, s. 107, ISBN 978-80-7335-119-9.

⁸⁷ Srov. Tamtéž, s. 109.

⁸⁸ Srov. Tamtéž, s. 117.

⁸⁹KAJANOVÁ, A. a kol. *(Ne)rovnostiv romských rodinách*. Praha: NLN, 2015, s. 56. ISBN 978-80-7422-455-3.

⁹⁰Tamtéž, s. 56.

ale je prostě ovlivněná dalšíma jinýma faktorama no, což často bejvá ta rodina.“

- *...ta, je nemožný, abys tu holku donutila k tomu, aby používala antikoncepci a chlap aby si vzal šprcku, to neexistuje.“⁹¹*

Neplodnost manželky může být důvodem rozvodu.⁹² Pokud by byla žena neplodná, byla by to hanba. Tradičně bývala bezdětná rodina smutná a ostatním na posměch.
93

Spíše než o plánovaném rodičovství se dá hovořit o náhodě. Svoji roli sehrává také sociální kontrola rodiny.⁹⁴

K potratům se Romky uchýlovaly a uchylují podstatně méně, ačkoliv k nim v posledních dvou generacích také dochází, podobně jako v některých případech k rozvodům. V minulosti se jednalo spíše o výjimky.⁹⁵ Potrat považovaly za hřích. Také pro ně byla dříve nemyslitelná prostituce a odkládání dětí do ústavů. Na tyto pozitivní hodnoty v poslední době někteří Romové již tolik nedbají. Dochází k rozpadu jejich hodnotového systému.⁹⁶

V souvislosti s mnohodětností uvádí Hübschmannová zajímavý příklad: na otázku, zda by se znovu chtěli narodit jako Romové nebo jako gádžové, odpověděla dvojice manželů: „*Jako Romové! Kdybychom se narodili jako gádžové, neměli bysme o čem mluvit. A neměli bysme se s kým bavit!*“ „*Jak to?*“ „*No, o čem můžou mluvit lidi, kteří mají jenom dvě děti? Přece jim nemůže být veselo!*“⁹⁷

⁹¹KAJANOVÁ, A. a kol. *(Ne)rovnostiv romských rodinách*. Praha: NLN, 2015, s. 56. ISBN 978-80-7422-455-3.

⁹²BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004, s. 35. ISBN 80-7220-180-8.

⁹³Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty domů 1945-1990*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2004, s. 108, ISBN 80-244-0524-5.

⁹⁴Srov. KAJANOVÁ, A. a kol. *(Ne)rovnostiv romských rodinách*. Praha: NLN, 2015, s. 56. ISBN 978-80-7422-455-3.

⁹⁵Srov. DAVIDOVÁ, E. Mezigenerační změna: Ke ztrátě dvou generací Romů v uplynulém půlstoletí (v důsledku poválečné migrace a asimilačních tlaků v 50. -80. letech 20. století). In JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: CDK, 2009, s. 248. ISBN 978-80-7325-178-9.

⁹⁶Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty domů 1945-1990*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2004, s. 108, ISBN 80-244-0524-5.

⁹⁷BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004, s. 84. ISBN 80-7220-180-8.

Pro Romy je přirozené, když mají jejich ženy děti klidně každý rok.⁹⁸ V romských rodinách jsou děti důležité, avšak z jiných důvodů, než v rodinách z majoritní společnosti. Hlavní je rodina a přínos dítěte pro rodinu, děti jsou prostředky, pracovní silou. Čím je rodina početnější, tím vzrůstá její síla.⁹⁹

⁹⁸ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty domů 1945-1990*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2004, s. 109, ISBN 80-244-0524-5.

⁹⁹ Srov. JAKOUBEK, M. *Romové- konec (ne)jednoho mýtu*. Praha: Socioklub, 2004, s. 144-145. ISBN 80-86140-21-0.

2.4. Shrnutí

Romská žena se nachází v nelehkém postavení. V obtížné situaci ve společnosti se nachází jak kvůli příslušnosti k etnické minoritě, tak kvůli tomu, že je žena. Jedná se tedy o vícenásobnou diskriminaci. Bohužel ani v rámci rodiny není její role jednoduchá. Mnohdy má na starosti běžný chod domácnosti - úklid, praní, vaření, péči o děti, ale i finanční zajištění rodiny a jednání s úřady a školou. Jejich snaha o seberealizaci i mimo rodinu se neseťkává s pochopením. Ženy v romské rodině mívaly spíše podřízené postavení, avšak nyní jsou většinou vztahy mezi muži a ženami rovnocenné. Porodnost Romů je výrazně vyšší. Je to dáno tím, že mezi Romy není tolik rozšířená antikoncepce. Konečný počet dětí v romské rodině určuje spíše náhoda, než promyšlené plánování. Navíc, pro většinu Romů je potrat nepřijatelný, protože pro ně děti představují hodnotu. Naopak neplodná či bezdětná žena ztrácí na váženosti. V početné rodině spatřují Romové svoji sílu.

3 Výzkum

Tato část práce obsahuje cíl výzkumu, metodiku výzkumu, zkoumaný soubor, způsob realizace výzkumu a výsledky výzkumu.

3.1. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zmapovat faktory, které vedly k vyšší porodnosti u romských žen a následné porovnání těchto faktorů s faktory, které vedly k vyšší porodnosti u respondentek z diplomové práce Jany Valešové, jež jsou členkami Církve bratrské.

3.2. Metodika výzkumu

Vzhledem ke zkoumané oblasti byl proveden kvalitativní výzkum. Konkrétně byl použit polostrukturovaný rozhovor, díky němuž můžeme lépe porozumět zkoumanému problému.

Polostrukturovaný rozhovor představuje střední cestu mezi dvěma extrémními způsoby dotazování - mezi dotazníky s pevně danými otázkami a volným vypravováním. Polostrukturovaný rozhovor má předem danou osnovu, ale zároveň je flexibilní.¹⁰⁰ Díky tomu odpadají nevýhody spojené s předešlými dvěma způsoby. Připravené máme pouze okruhy, na které se chceme respondentů dotazovat a podle potřeby se doptáváme na doplňující otázky.¹⁰¹

Výzkum probíhal v prosinci 2016, v lednu a v únoru 2017. Respondentky byly získány oslovením dvou pracovnic sociálních služeb, jejichž cílová skupina jsou Romové. Kontakt se čtyřmi respondentkami zprostředkovala vedoucí pracovnice z nízkoprahového zařízení. Jedna z respondentek byla klientkou azylového domu. Kontakt mi zprostředkovala ředitelka organizace. Také mi předala kontakt na další tři respondentky z blízkého okolí.

¹⁰⁰ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2016, s. 168, ISBN: 978- 80- 262- 0982- 9.

¹⁰¹ Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: GradaPublishnig, 2006. s. 159-160. ISBN: 80-247-1362-4.

Kritéria výběru respondentek byla dvě. Všechny musely být romského etnika a zároveň musely být matkami čtyř a více dětí. Počet čtyři a více byl zvolen záměrně stejně jako v diplomové práci Jany Valešové, aby mohlo být následně provedeno srovnání výsledků obou výzkumů. Ze stejného důvodu byly provedeny rozhovory se stejným počtem respondentek, tj. s osmi.

V rámci hledání respondentek byli osloveni také vedoucí pracovníci z táborského Cheironu T o.p.s. a písecké Naděje o.s., bohužel jejich klienti neměli o spolupráci zájem.

Důsledkem specifického výběrového souboru, dochází k určitému potenciálnímu zkreslení výsledků výzkumného šetření. Ačkoliv jsem se k respondentkám dostala přes kontaktní pracovníce, kterým pravděpodobně důvěřují, přeci jen to byl náš první kontakt. Mohly se bát hovořit otevřeně. Respondentky také nemusely uvádět zcela pravdivé informace.

3.3. Postup při získávání dat

Všechny organizační záležitosti (např. domluva na účasti ve výzkumu, čas a místo setkání apod.) byly řešeny přes kontaktní pracovníce. Jednotlivé rozhovory se uskutečnily vždy u respondentek doma (či v azylovém domě). Respondentky souhlasily s nahráváním svých výpovědí na diktafon. Byly též ujištěny o zachování anonymity. K jejich výpovědím byla přiřazena fiktivní jména. Fiktivní jsou taktéž jména jejich dětí a partnerů.

Na začátku každého rozhovoru byly respondentky požádány, aby vyprávěly svůj příběh. Následně jim byly pokládány doplňující otázky. Délka rozhovorů závisela na ochotě respondentek odpovídat na mnohdy intimní otázky, obecně na jejich míře otevřenosti, také na jejich náladě, na náladě jejich dětí, které byly většinou přítomny atd.

Respondentky byly srozuměny s tím, že nemusí odpovídat na všechny otázky. V některých případech bylo poznat, že si respondentka nepřeje zabíhat do detailů, a tak se přešlo k jiné otázce.

4 Výsledky výzkumu

Tato kapitola obsahuje výsledky výzkumu, které byly získány analýzou rozhovorů. Jednotlivé tematické celky jsou pro ilustraci doplněny citacemi respondentek.

4.1. Představení respondentek

Výzkumu se zúčastnilo celkem osm žen, ve věku 26 - 37let, které jsou matkami čtyř a více dětí a samy se identifikovaly jako Romky.

Vzdělání respondentek

Šest z dotazovaných žen má základní vzdělání, dvě jsou vyučené. Jedna se vyučila servírkou a druhá cukrářkou.

4.2. Analýza rozhovorů

Zde jsou představeny oblasti, které byly během rozhovorů s respondentkami záměrně sledovány, nebo které náhodně vplynuly. Nejdůležitějšími tématy pro respondentky byly děti a rodina obecně, s nejmenším zaujetím hovořily o práci. Některé z respondentek do rozhovorů samy přinesly téma - například neznámý otec.

Počet dětí a jejich plánování

Anna je matkou šesti dětí. První dvě děti byly plánovaně. Se třetím dítětem chtěli chvíli počkat, ale Anna otěhotněla přes antikoncepci. Lékaři jí nabízeli zadarmo potrat, což odmítla. Čtvrté těhotenství nebylo plánované. Anna ho skoro ukončila potratem, ale nakonec se rozmyslela. Páté a šesté dítě bylo také neplánované. Poslední dítě bylo počato těsně před nástupem manžela do vězení.

Blanka má pět dětí. První dítě nebylo plánované. Blanka kvůli němu odešla ze školy. Ani druhá dcera nebyla plánovaná. Další děti se narodily už po svatbě. Tyto tři děti byly plánované.

Markéta má také pět dětí. První dítě s přítelem neplánovali. Druhé dítě s novým přítelem také neplánovali. Dvojčata s dalším přítelem plánovaná také nebyla. A poslední dítě vzešlo z „letního vzplanutí“ s neznámým mužem, tudíž také plánované nebylo.

Františka je matkou pěti dětí. První dítě počala Františka neplánovaně v posledním ročníku na učilišti. Za dva roky se narodilo další dítě, tentokrát plánovaně. Další dítě už Františka počala s dalším mužem a bylo taktéž plánované. Čtvrté a páté dítě plánované nebylo.

Iveta má čtyři děti. První dítě neplánovaně počala v šestnácti letech s neznámým mužem na diskotéce. Druhé dítě s manželem neplánovali. Třetí dítě bylo jediné plánované. Čtvrté dítě s novým přítelem nebylo plánované.

Dagmar se narodily čtyři děti, páté je na cestě. V patnácti letech podstoupila potrat. Ani jedno z dětí nebylo plánované. Dagmar naznačila, že je pro ni otec jejího čtvrtého dítěte neznámý.

Hedvika má čtyři děti. Ani jedno z dětí s přítelem neplánovali.

Monika je matkou čtyř dětí. Ani jedno z dětí s přítelem neplánovali.

Jen jedna respondentka uvedla, že počet dětí, které přivedla na svět je vyšší, než je v jejich očích ideální. Další respondentka uvedla, že je toho na ni nyní moc, protože je její manžel ve vězení. Až se vrátí, bude vše v pořádku. Šest respondentek uvedlo, že počet jejich dětí je dle nich ideální. Čtyři respondentky uvedly, že ani jedno z jejich dětí nebylo plánované. Ani jedna z respondentek neuvedla, že by měly svoji reprodukci kompletně naplánovanou. Respondentky reprodukci obecně spíše neplánovaly.

Věk respondentek při svatbě

Anna se vdávala ve dvaceti letech.

Blanka se vdávala ve dvaceti dvou letech.

Františka se poprvé vdávala v devatenácti letech, podruhé o šest let později.

Iveta se vdávala ve dvaceti letech.

Markéta, Dagmar, Hedvika a Monika jsou svobodné.

Průměrný věk nevěst v roce 2008, kdy se vdávaly dvě z našich respondentek, byl 28,8 roků.¹⁰²To znamená, že se respondentky vdávaly výrazně dříve, než bylo v této době běžné.

Věk respondentek při narození prvního dítěte

Anně a Hedvice bylo při narození prvního dítěte sedmnáct let.

Blance a Dagmar bylo při narození prvního dítěte osmnáct let.

Markéta a Monika porodily svého prvního potomka ve věku dvaceti jedna let.

Františce bylo devatenáct let, když se jí narodilo první dítě.

Iveta porodila svého prvního potomka už v šestnácti letech.

Průměrný věk prvorodiček v roce 2004, kdy se narodilo třem respondentkám první dítě, byl 26,3¹⁰³ roků, což je o deset let více, než je průměrný věk našich respondentek při narození jejich prvního dítěte. S tímto faktem souvisí také konečný vyšší počet dětí, protože využily dosavadní reprodukční období. Ani jedné z respondentek se nenarodilo první dítě v manželství.

Původní rodina

Některé respondentky připouštějí, že měla jejich původní rodina vliv na počet jejich dětí. Tři respondentky uvádějí, že jsou z více dětí a že se jim zdá tento model

¹⁰² Srov. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vybrané demografické údaje* (online). Praha: ČSÚ, 2016 (cit. 2017-2-24) Dostupné na WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-vy42dggohg#01>>.

¹⁰³ Tamtéž.

správný. Jedna respondentka naopak vypichuje, že vyrůstala skoro sama a zpětně to nehodnotí příliš kladně.

Anna: *Brácha byl nejstarší, tomu je čtyřicet, ten se mnou doma nebyl, ten byl pořád někde. Když já jsem se narodila, tak on už byl pryč. Ségře je třicet šest, chvílku byla se mnou, ale pak taky ne. Tak jsem byla jako malá sama. Byla jsem rozmazlená. To asi nebylo dobře. Tak asi takhle...*

Blanka: *No, jak jsem říkala, tak jsme z velkých rodin oba. Já měla čtyři sourozence, manžel šest. Takže jsme se toho nebáli mít hodně dětí.*

Františka: *Tak jako přišlo mi, že hodně dětí je dobře. My jsme byly dvě holky a pak máme dva bráchy. Tak jsme si spolu hodně hráli, drželi jsme při sobě, když byl doma nějaký průšvih a tak. Taky držíme pospolu pořád.*

Iveta: *Já jsem vždycky chtěla hodně dětí, jsem taky z pěti dětí, tak jsem taky chtěla mít hodně dětí.*

Důvody, které uvádějí, proč mají více dětí

Čtyři respondentky přímo uvádí jako důvod narození dalšího dítěte, příchod nového partnera. Ve většině případů zplození dětí u respondentek sehrála hlavní roli náhoda, jak se zdá z jejich výpovědí.

Anna: *No, to je tak prostě, no. Já nevím. Já to taky nevím.(...)asi jak jsme se přestěhovali - lepší vzduch nebo co, tak se nám narodil Matýsek. (...)takže jsem nějak z ničeho nic otěhotněla.(...) Tak já nevím prostě. Prostě se to vyskytlo, tak jsme si je nechali.*

Blanka: *...když mi bylo sedmnáct, tak jsem zjistila, že jsem těhotná...*

Markéta: *...takže já jsem poslala Amálčinýho tátu k vodě, no a pak jsem zjistila za tři měsíce, že jsem těhotná.*

Františka: ...ten druhý chlap chtěl teda taky to svoje děcko. A pak už to tak nějak jako... jak to přišlo, tak to přišlo.(...) Prostě jsme si řekli, že co bude, to prostě bude.

Iveta: To jsem byla na diskotéce s hokama a tam se to tak nějak stalo.

Hedvika: Tak to tak nějak vyplynulo. My jsme to nějak neplánovali ty čtyři děti, tak tak to je.(...)Prostě to tak nějak přišlo.

Monika:...takže jsem nad tím neměla ani moc kontrolu. (nad reprodukcí)

Neznámý otec

S faktorem náhody, který se často objevuje v reprodukčním chování respondentek, souvisí také fenomén neznámého otce. Tři respondentky uvedly, že neznají otce některého ze svých dětí.

Markéta: No, a ta poslední, ta je... ani neznám jejího tátu. No, absolutně nevím, kdo to je. To je prostě letní láska. Vůbec nevím, kdo to byl. On byl tady na dovolený. Vím, jak vypadá, ale jak se jmenuje, odkad' je ne. To bylo takový to letní vzplanutí.

Iveta: Ne. Já nevím, kdo to je. (otec první dcery)

Dagmar: Naty nevím, nevím. To nejsem schopná někoho...

Finance

Tři respondentky uvádějí, že čekají každý měsíc na peníze. Celkově nehodnotí svoji finanční situaci příliš kladně. V souvislosti s financemi se pět respondentek zmiňuje o sociálních dávkách, které pobírají.

Anna: Tak jako čekám každéj měsíc na třináctýho, prostě je to takový nic moc, ale tak dá se to, přežívám.(...) Nemůžeme si dovolit takový věci, co mají ostatní děti...

Blanka: Každéj měsíc čekám na peníze.

Františka: *Jako samozřejmě mohlo by být vždycky líp. Všechno je strašně drahý, všechno něco stojí a pořád někdo nějaký prachy někde chce. (...) No, vždycky čekám každé měsíc...*

Dagmar: *Vždycky může být víc prachů.*

Markéta: *Zatím jsem na té hmotný nouzi a na rodičáku.*

Iveta: *Tak přítel je v invalidním důchodu. Takže taky dostane nějaký peníze. Plus ten můj rodičák...*

Dagmar: *No, já jsem na mateřský.*

Práce

Tři respondentky výslovně uvádí, že ještě nikdy nepracovaly. U některých je důvodem to, že se staly dříve matkami, než stačily nastoupit do zaměstnání. Dvě respondentky uvádí, že by šly rády do práce. Jedna respondentka uvádí, že by chodit do práce kvůli péči o děti nestíhala. Jedna z respondentek vyjádřila obavu, že bude obtížné nalézt zaměstnání z důvodu údajné vysoké nezaměstnanosti. Zároveň také uvádí, že si čas od času přivydělává jako kadeřnice, ačkoliv nedokončila učiliště. Další respondentka pracuje jako uklízečka. Jedna respondentka uvádí, že si její přítel kvůli dětem nepřeje, aby si našla práci.

Anna: *Já jsem nikdy nepracovala. Studovala jsem učňák, ale po druháku už jsem nepokračovala. Pak jsem byla těhotná. Já už bych jako chtěla pracovat, lepší jít do práce, než být pořád doma s dětma.*

Monika: *Přítel je zastávce toho, že bych měla být s dětma doma, starat se o ně a vychovávat je.*

Potrat

Jedna respondentka uvádí, že jí lékaři nabízeli potrat zadarmo, protože otěhotněla přes antikoncepci. To však zamítla. Při dalším těhotenství už měla zákrok zaplacený, ale z nemocnice utekla. Dvě respondentky potrat podstoupily. Dvě respondentky potrat rezolutně zamítají. Jedna respondentka potrat připouští za podmínky, že by se vyskytly zdravotní komplikace. Čtyři respondentky uvádějí, že i nenarozený plod vnímají jako dítě.

Anna: *Myslela jsem, že půjdu, ale tam byly ty ženský, jak tam sedí v tý čekárně a tam jsem nad tím nějak přemejšlela a řekla jsem si, že ne. (...) Prostě to dítě tam je a vyhodit ho... to nejde. (...) Když si představím, mám už ty ostatní děti, prostě dítě, malý mimino, tady ho mám v kočáru, prostě ne.*

Hedvika: *No... jako jednou je to život v tom těle... Ale kdyby byl problém po zdravotní stránce, tak to určitě. Jako přivést dítě na svět, kdyby mělo bejt nějak postižený, tak to ne.*

Nestabilita partnerských vztahů

Dvě respondentky jsou rozvedené. Jedna respondentka přišla do jiného stavu vždy s jiným mužem. Z výpovědí některých respondentek vyplývá, že i ony samy pocházejí z rodin, kde se po boku jejich matky prostřídalo více partnerů. Proto se dá očekávat, že respondentky přejaly model ze své původní rodiny. Riziko rozpadu vztahů pravděpodobně nezpůsobilo snahu o kontrolu reprodukční chování respondentek, která by směřovala k nižšímu konečnému počtu dětí.

Markéta: *...pak jsem zjistila, že už to nefunguje tak jak bych si to představovala... (vztah) (...) No a rok na to se k nám do baráku nastěhoval takovej mladej kluk s rodinou, no a my jsme spolu tak laškovali, až jsme spolu začli chodit, takže já jsem poslala Amálčinýho tátu k vodě.*

Dagmar: *Bylo to na houby, prostě nebyl pořád doma a pak už mi došla trpělivost, tak jsem si řekla, že mi bude s Renátkou u našich líp.*

Antikoncepce

Dvě respondentky uvedly, že otěhotněly i přes to, že užívaly antikoncepci. Tři respondentky uvedly, že někdy s partnerem používají kondom. Jedna respondentka vyjádřila názor, že zabránění početí leží na partnerových bedrech. Dvě respondentky zmínily, že nikdy nepoužívaly žádnou antikoncepci. Jako odůvodnění uvádějí vysokou cenu antikoncepčních prostředků.

Anna: *Právě že jsem otěhotněla, já jsem porodila toho kluka druhýho a chtěla jsem holku, ale říkala jsem, že ještě počkám a já jsem otěhotněla i s tou antikoncepcí. Takže ta Veronika, ta první holka, se narodila přes tu antikoncepci.*

Blanka: *Jo, kondom používal manžel. Ale všechno to leze do peněz, třeba ty pilulky. Takže jak kdy.*

4.3. Diskuse

V České společnosti dlouhodobě klesá křivka porodnosti. Důvody tohoto trendu jsou popsány v první části práce. Ve výzkumné části práce jsem vedla rozhovory s romskými ženami, které tyto trendy nekopírují.

Všechny naše respondentky se staly matkami přibližně kolem dvacátého roku života. Je jasné, že čím je prvorodička mladší, tím se zvyšuje naděje na vyšší konečný počet potomků. *České mladé ženy odsouvají vstup do manželství, odsouvají také plození dětí, ...relativně často se stává, že stihnou zplodit jenom jedno dítě, nebo zůstávají úplně bezdětné.*¹⁰⁴ S brzkým příchodem prvního potomka také souvisí ten fakt, že mají naše respondentky ve většině případů jen základní vzdělání. Buď kvůli mateřství nedostudovaly, nebo jim to, že nestudovaly, umožnilo zakládat rodiny. *Vyšší vzdělání je totiž také jeden z faktorů, který způsobuje nižší plodnost, protože ženy s vyšším vzděláním mateřství odkládají, dokonce i po vstupu do manželství.*¹⁰⁵

Některé z respondentek připouštějí, že na počet jejich potomků měla vliv jejich původní rodina. Ony a mnohdy i jejich partneři sami pocházejí z mnoha sourozenců a připadá jim to tak standardní, ba dokonce správné. Naopak jedna z respondentek se zmínila o tom, že vnímá jako negativní, že jako malá vyrůstala skoro sama, protože její sourozenci od ní byli věkově dál.

Tyto ženy jsou matkami celkem třiceti sedmi dětí, z nichž pouze osm bylo počato plánovaně. Velice silným faktorem, který vyplouval na povrch při rozhovoru se všemi respondentkami, byla náhoda. Tím se také částečně potvrdil názor Kajanové: *Spíše než o plánovaném rodičovství se dá hovořit o náhodě. Svoji roli sehrává také sociální kontrola rodiny.*¹⁰⁶ Domnívám se, že o sociální kontrolu rodiny se v případě našich respondentek hovořit nedá. Spíše se u nich uplatňovalo přebírání

¹⁰⁴ Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON, 2001, s. 109. ISBN 80-86429-01-6.

¹⁰⁵ Srov. DUDOVÁ, R.; HAŠKOVÁ, H.; MAŘÍKOVÁ, H. Na čí „účet“ se v naší společnosti odehrává reprodukce?. In MAŘÍKOVÁ, H.; KOSTELECKÝ, T. a kol. *Jaká je naše společnost? Otázky, které si často klademe....* Praha: SLON, 2010, s. 402. ISBN 978-80-74190-025-4.

¹⁰⁶ Srov. KAJANOVÁ, A. a kol. *(Ne)rovnostiv romských rodinách*. Praha: NLN, 2015, s. 56. ISBN 978-80-7422-455-3.

modelu své původní rodiny. Respondentky vnímají jako přirozené mít hodně dětí a nevidí důvod, proč tomu bránit. Že se jedná o náhodu, šlo vyčíst v momentě, kdy se každá z respondentek zmínila o tom, jak najednou zjistila, že je těhotná. Z toho, jakým způsobem tento moment popisovaly, bylo zjevné, že byly tehdy překvapené. Některé respondentky nikdy nepoužívaly antikoncepci. Některé jak kdy. To je důvod, proč neměly nad plozením potomků kontrolu a vše bylo dílem náhody. Langhamrová a Fiala uvádějí, že *mezi Romkami není antikoncepce příliš rozšířená*.¹⁰⁷Některé respondentky uvedly, že je pro ně antikoncepce z finančních důvodů nedostupná. Tyto respondentky si však neuvědomují, že vychovat dítě je ekonomicky náročnější, než antikoncepce. Zajímavým faktem je také to, jak tři respondentky uvedly, že neznají otce některého ze svých dětí.

*Stát může nepřímou ovlivňovat reprodukční chování, především skrze finanční podporu rodin a obnovení zařízení péče o děti do tří let, aby mohli rodiče lépe skloubit zaměstnání a péči o rodinu*¹⁰⁸. Až na jednu respondentku, nechodí ani jedna do zaměstnání. Je jasné, že je velice obtížné skloubit práci s péčí o početnou rodinu. Navíc většina našich respondentek má ještě nárok na rodičovskou dovolenou. Většina respondentek se vyjádřila, že jejich finanční situace není nic moc, i přes to, že jsou příjemci různých sociálních dávek (peněžitá pomoc v mateřství, rodičovský příspěvek, dávky hmotné nouze). Jedna z respondentek si posteskla, že svým dětem nemůže dopřát to samé, co mají jiné děti.

Dvě respondentky podstoupily potrat. Polovina respondentek uvedla, že nenarozený plod již vnímají jako dítě, proto je pro ně nepřípustné plod usmrtit. Jedna respondentka byla už dokonce v nemocnici, aby potrat podstoupila, ale dle jejích slov tam to dítě už je a nejde ho vyhodit. Z výpovědí většiny respondentek tedy vyplývá, že pro ně děti představují hodnotu. Také Davidová popisuje situaci ohledně potratů: *K potratům se Romky uchýlovaly a uchylují podstatně méně,*

¹⁰⁷ Srov. LANGHAMROVÁ, J.; FIALA, T. Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050. In JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Romové a cikáni- neznámí i známí: Interdisciplinární pohled*. Praha: Leda, 2009, s. 230, ISBN 978-80-7335-119-9.

¹⁰⁸Srov. BURCIN, B.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J. a kol. *Demografická situace České republiky: Proměny a kontexty 1993-2008*. Praha: SLON, 2010, s. 180. ISBN 978-80-7419-024-7.

*ačkoliv k nim v posledních dvou generacích také dochází, podobně jako v některých případech k rozvodům. V minulosti se jednalo spíše o výjimky.*¹⁰⁹

Dalším faktorem, který může hrát roli je výměna partnera. Některé z respondentek uvedly, že jejich matka měla více partnerů. Je možné, že tento model od svých matek přejaly. Dle přímých tvrzení tří respondentek, s příchodem nového partnera, přišla také jeho touha pořídit si s partnerkou vlastního potomka. Langhamrová a Fiala potvrzují tento trend: *I po rozvodu, či ovdovění jejich plození obvykle nekončí.*¹¹⁰

V podstatě pouze jediná respondentka nepovažuje počet dětí, které porodila za ideální. Ostatní sice připouštějí, že je mnohdy nelehké obstarat všechny děti, ale jsou za ně rády. Jsou tedy s počtem svých dětí spokojené.

Ani u našich respondentek nelze jednoznačně stanovit jediný faktor, který by stál za vyšší mírou jejich porodnosti. U každé z žen se jedná o rozdílnou směsici faktorů. Jejich náhled na podobu rodiny. Za správný model považují respondentky obdobu rodiny, ve které ony samy vyrůstaly. Ve většině případů respondentky vyrůstaly s více sourozenci. Dále různé důvody pro nepoužívání, nebo nárazové používání antikoncepce. Například nedostatek financí. Rozšiřování rodiny i přes špatnou finanční situaci, lze vnímat jako nezodpovědnost. S tímto přístupem k antikoncepcisouvisí faktor náhody, který byl zastoupen u všech respondentek, u některých i ve všech případech otěhotnění. Dále noví partneři a jejich přání zplodit vlastní potomky. Posledním faktorem hrajícím roli u některých respondentek bylo zamítnutí možnosti potratu.

Cílem výzkumu bylo zjistit faktory, které vedly k vyšší porodnosti u těchto žen. Z analýzy rozhovorů vyplynuly faktory, které ovlivnily počty dětí našich respondentek. Důvody vyšší porodnosti těchto žen lze rozdělit do tří okruhů.

¹⁰⁹ Srov. DAVIDOVÁ, E. Mezigenerační změna: Ke ztrátě dvou generací Romů v uplynulém půlstoletí (v důsledku poválečné migrace a asimilačních tlaků v 50. -80. letech 20. století. In JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: CDK, 2009, s. 248. ISBN 978- 80-7325-178-9.

¹¹⁰ Srov. LANGHAMROVÁ, J.; FIALA, T. Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050. In JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Romové a cikáni- neznámí i známí: Interdisciplinární pohled*. Praha: Leda, 2009, s. 230, ISBN 978-80-7335-119-9.

Respondentky byly ovlivněny původní rodinou, která se - ne náhodou - té nyníjší, co do počtu dětí, podobá. Velkou roli v příbězích respondentek sehrává náhoda. Na některé respondentky měl také vliv příchod nového partnera.

Původní rodina

Všechny respondentky se staly matkami kolem dvacátého roku. Čím je prvorodička mladší, tím se zvyšuje pravděpodobnost, že bude mít celkově více dětí. Svoji roli sehrává také to, že naše respondentky vnímají počet svých dětí jako standardní a správný. Jedna z respondentek naopak uvedla, že v dětství vyrůstala prakticky sama a to se jí nelíbilo.

Náhoda

Z příběhu respondentek velice silně vystupuje faktor náhody. Nad tím, jestli otěhotní, či ne, neměly respondentky ve většině případů kontrolu, protože žádná respondentka nevedla, že by pravidelně užívala antikoncepci. Dvě respondentky uvedly, že byly na potratu, pro ostatní respondentky nebyl potrat přípustnou možností.

Nový partner

Některé z respondentek zmínily, že měly další dítě, protože si to přál jejich nový partner. Příchody nových partnerů souvisí s nestabilitou partnerských vztahů. Pouze polovina našich respondentek se vůbec vdala. Dvě si prošly rozvodem, jedna z nich se opět vdala. Podle tvrzení odborníků je snazší a také častější odchod z nesezdaného partnerství, než z manželství.

4.4. Komparace

V této části práce byla provedena komparace zjištěných výsledků výzkumu s výsledky výzkumu Jany Valešové, která zjišťovala jaké faktory, vedly ke zvýšení porodnosti u žen z Církve bratrské.

Z výzkumu Jany Valešové vzešly čtyři klíčové faktory: životní okolnosti, víra v Boha, hodnoty a možnost seberealizace.¹¹¹Z našeho výzkumu vzešly tři faktory: původní rodina, náhoda a nový partner.

Ačkoliv by se mohlo na první pohled zdát, že tyto dvě skupiny žen spolu kromě vyššího počtu dětí nemají nic společného, není tomu tak. Všechny ženy z obou výzkumů se staly matkami před třicátým rokem věku. Romské respondentky dokonce kolem dvacátého roku věku. Tím se zvýšila možnost na vyšší konečný počet dětí.

Respondentky z obou výzkumů shodně vypověděly, že se potýkají s problémy rodin s hodně dětmi, například s nedostatkem financí. Avšak náhled na tuto problematiku se u respondentek lišil. Některé ženy z prvního výzkumu nedostatek peněz vnímají jako něco zdravého, jako dobrou přípravu dětí na život, protože se musí uskromnit. Ženy z druhého výzkumu o tom takto nepřemýšlejí.

Jedna z věřících žen zmínila, že chtěla další dítě s novým partnerem. Některé ženy z druhé skupiny také uváděly jako důvod pořízení si dalšího dítěte příchod nového partnera.

Dalším společným bodem všech žen z prvního výzkumu a některých žen z druhého výzkumu je nepřipustnost potratů. Respondentky z výzkumu Valešové hovoří o dětech jako o daru. Respondentky z druhého výzkumu sice nepoužily přesně ta samá slova, avšak z jejich výpovědí šlo taktéž vyzorovat, že je pro ně dítě hodnotou. Přístupy k antikoncepčním metodám byly u respondentek podobné. Ženy z prvního výzkumu zmiňovaly, že nikdy nepoužívaly hormonální antikoncepci. Respondentky

¹¹¹ VALEŠOVÁ, J. *Příběhy matek s více dětmi v kontextu současných populačních trendů*. České Budějovice, 2014. s. 78 Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce M. Elichová

z druhého výzkumu taktéž. Věřící matky zmiňovaly, že jako antikoncepci používaly metodu plánovaného rodičovství, která u každé z nich alespoň v jednom případě selhala.

Ženy z prvního výzkumu nepřipouští existenci náhody, protože věří, že vše co se jim děje je dílem Božím. Ženy z druhého výzkumu často vypovídaly, že ani neví, jak to, že mají tolik dětí. Ačkoliv první skupina matek na náhodu nevěří, já tam vidím jistou podobnost. Tyto dva poslední důvody vnímám jako klíčové.

5 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala *Příběhům romských matek v souvislosti se současnými trendy ve vývoji porodnosti*. V první kapitole jsem se věnovala právě vývoji porodnosti v České republice po roce 1989. Je v ní shrnuto šest příčin, které dle odborníků způsobily dlouhodobé snižování křivky porodnosti. Na některé z nich přišla řeč i v rámci rozhovorů s respondentkami, avšak jejich úhel pohledu je jiný, než běžné populace, a tak na ně měly tyto faktory odlišné dopady. Druhá kapitola pojednává o romské ženě, jejich rolích a jejím postavení v rámci rodiny i společnosti. Dále je kapitola věnovaná specifickým romské rodiny, manželství, reprodukce. Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké faktory vedly k vyšší porodnosti u romských žen a následné porovnání těchto faktorů s faktory, které vedly k vyšší porodnosti u respondentek z diplomové práce Jany Valešové, jež jsou členkami Církve bratrské. Tento cíl se podařilo naplnit.

V této bakalářské práci jsme zkoumali životy osmi matek a jejich třiceti sedmi dětí. Stejně jako u výzkumného vzorku žen z Církve bratrské, ani u romských respondentek nelze stanovit pouze jeden faktor, který způsobil vyšší míru jejich porodnosti. U každé z žen hrálo roli více motivů. Z výzkumu Jany Valešové vyplynuly čtyři klíčové faktory: životní okolnosti, víra v Boha, hodnoty a možnost seberealizace.¹¹² Z našeho výzkumu vyplynuly tři faktory: původní rodina, náhoda a nový partner.

Při bližším zkoumání lze vyzorovat mezi oběma skupinami stejné nebo alespoň podobné faktory, které hráli roli v jejich rodičovství. Obě skupiny žen začaly rodit před třicátým rokem věku, což jim umožnilo lépe využít své reprodukční období. Mají podobný přístup k antikoncepčním metodám. Antikoncepci spíše nepoužívaly, nebo používaly nespolehlivou metodu plánovaného rodičovství, která opravdu u každé respondentky, která ji využívala, nakonec selhala. Důležitý je také postoj obou skupin respondentek k potratům. Až na dvě romské ženy, které potrat

¹¹² VALEŠOVÁ, J. *Příběhy matek s více dětmi v kontextu současných populačních trendů*. České Budějovice, 2014. s. 78. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce M. Elichová

podstoupily, se všechny respondentky shodují, že je pro ně nepřijatelný, protože pro ně dítě, ač ještě nenarozené, představuje hodnotu. Dalo by se také říci, že mají úctu k životu.

Jako nejmocnější faktor však vnímám u našich respondentek náhodu. Z rozhovorů je patrné, že respondentky příliš neplánují, jsou orientovány na přítomnost. Až příliš často zaznívala z úst našich respondentek výpověď tohoto typu: „Ono se to tak stalo, že máme tolik dětí, já vlastně ani nevím jak“. To „ono“ ve mně vzbuzuje pocit, jako by naše respondentky neměly vládu nad svojí vlastní reprodukcí.

Na příkladu našich respondentek je patrné, jak důležitou roli v jejich životech hraje původní rodina, která svým členům utváří úhel pohledu a vštěpuje jim do života normy a hodnoty.

Tato práce může posloužit sociálním pracovníkům, například v azylových domech, jako vhled do reprodukčního chování romských dívek a žen.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné publikace:

BAKALÁŘ, P. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-180-8.

BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1195-X.

BAUMAN, Z. *Tekutá láska: o křehkosti lidských pout*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2270-7.

BECK, U. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. ISBN 80-86429-32-6.

BURCIN, B.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J. a kol. *Demografická situace České republiky: Proměny a kontexty 1993-2008*. Praha: SLON, 2010. ISBN 978-80-7419-024-7.

ČERMÁKOVÁ, M.; HAŠKOVÁ, H. *Podmínky harmonizace práce a rodiny v České Republice*. Praha: Sociologický ústav, 2002. ISBN 80-7330-026-5.

DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty domů 1945-1990*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2004. ISBN 80-244-0524-5.

FIALOVÁ, L.; KUČERA, M. a kol. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: SLON, 2000. ISBN 80-85850-87-7.

HAŠKOVÁ, H. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: SLON, 2009. ISBN 978-80-7419-020-9.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN: 978- 80- 262- 0982- 9.

HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN, 2002. ISBN 80-7106-615-X.

JAKOUBEK, M. *Romové- konec (ne)jednoho mýtu*. Praha: Socioklub, 2004. ISBN 80-86140-21-0.

JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: CDK, 2009. ISBN 978- 80-7325-178-9.

JAKOUBEK, M.; BUDILOVÁ, L. *Romové a cikáni- neznámí i známí: Interdisciplinární pohled*. Praha: Leda, 2009. ISBN 978-80-7335-119-9.

KAJANOVÁ, A. a kol. *(Ne)rovnostiv romských rodinách*. Praha: NLN, 2015. ISBN 978-80-7422-455-3.

KAJANOVÁ, A. a kol. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: etnické, marginální a rizikové skupiny*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2009. ISBN 978-80-7394-181-9.

KALIBOVÁ, K. a kol. *Demografie (nejen) pro demografy*. 3. přepracované vyd. Praha: SLON, 2009. ISBN 978-80-7419-012-4.

KNAUSOVÁ, I. *Základy demografie II*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2174-5.

KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 5., přepracované a aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4.

LIPOVETSKY, G. *Éra prázdnoty: Úvahy o současném individualismu*. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-085-0.

MAŘÍKOVÁ, H.; KOSTELECKÝ, T. a kol. *Jaká je naše společnost? Otázky, které si často klademe....* Praha: SLON, 2010. ISBN 978-80-74190-025-4.

MATOUŠEK, O a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishnig, 2006. ISBN: 80-247-1362-4.

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006. ISBN 80-86429-58-X.

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON, 1999. ISBN 80-85850-75-3.

RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON, 2001. ISBN 80-86429-01-6.

ŠIŠKOVÁ, T. a kol. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*, Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

ŠOTKOVSKÝ, I. *Úvod do studia demografie*. Ostrava: VŠB- Technická univerzita Ostrava, 1998. ISBN 80-7078-327-3.

VALEŠOVÁ, J. *Příběhy matek s více dětmi v kontextu současných populačních trendů*. České Budějovice, 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce M. Elichová.

Internetové zdroje:

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Předběžné výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011* (online). Praha: ČSÚ, 2011. Dostupné na WWW: <https://www.czso.cz/csu/sldb/predbezne_vysledky_scitani_lidu_domu_a_bytu_2011>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vybrané demografické údaje* (online). Praha: ČSÚ, 2016. Dostupné na WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-vy42dggohg#01>>.

HAMPL, S.; VINOPAL, J.; ŠUBRT, J. Reflexe novodobých českých dějin, sametové revoluce a současného vývoje v názorech veřejnosti. In *Naše společnost* (online), Praha: SÚAVČR, 2011, s. 19. Dostupné na WWW: <

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a6842/f11/100132s_Reflexe.pdf>.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. 1993: *Rozpad Československa a vznik samostatné české diplomacie* (online). Praha: MZV ČR, 2005. Dostupné na WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/leden_1993_rozpad_ceskoslovenska_a_vznik.html>.

PALONCYOVÁ, J.; ŠŤASTNÁ, A. Sňatek a rozchod jako dva možné způsoby ukončení nesezdaného soužití. *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje* (online). Praha: ČSÚ, 2012, č. 3. Dostupné na WWW: <[https://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/9300438BD7/\\$File/e-180312q3.pdf](https://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/9300438BD7/$File/e-180312q3.pdf)>.

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Ústava České republiky* (online). Praha: PSP ČR, 1993. Dostupné na WWW: <<http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>>.

PULKRÁBKOVÁ, K. Rámování reprezentace romských žen v české společnosti. In *Sociologický webzín* (online) Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. Dostupné na WWW: <http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/176_socioweb_11_09.pdf>.

ŠIMKOVÁ, M. Sametová revoluce z pohledu demografického vývoje – ztráta či zisk? In *Sborník příspěvků: RELIK 2012: Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti: mezinárodní konference 10. – 11. Prosince 2012* (online). Slaný: Melandrium, 2012. Dostupné na WWW: <<http://kdem.vse.cz/resources/relik12/sbornik/download/pdf/63-Simkova-Martina-paper.pdf>>.

ŠTĚPAŘOVÁ, E. *Specifika romské rodiny*. (online) Brno: Ústav pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2005. Dostupné na WWW: <<https://www.zkola.cz/rodice/socpatologievy/rasismus/Stranky/%C5%A0%C4%9Bpa%C5%99ov%C3%A1,-Ema-Specifika-romsk%C3%A9-rodiny.aspx>>.

VYŽVALDOVÁ, K.; KUBÁLKOVÁ, P. *Romské ženy a možnosti podnikání: Případ Roudnice nad Labem* (online). Praha: Otevřená společnost o. p. s.-CentrumProEquality, 2010, Dostupné na WWW: <http://osf.cz/wp-content/uploads/2015/04/analyza-romske-zeny-podnikani.pdf>.>.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá porodností romských matek, která převyšuje průměrnou hodnotu. V práci jsou nejprve shrnuty důvody, které zapříčinily, že od roku 1989 klesá v České republice porodnost. Práce také pojednává o romské ženě - matce, o jejich rolích a postavení, především v rodině. Dále byly vedeny rozhovory s osmi romskými matkami čtyř a více dětí. V úvodu rozhovoru byly respondentky vybídnuty, aby vyprávěly své životní příběhy, jak to, že jsou matkami více dětí. Z rozhovorů vyplynuly tři faktory, které zapříčinily, že má těchto osm žen celkem třicet sedm dětí. Původní rodina, náhoda a nový partner. Práce také obsahuje komparaci výsledků tohoto výzkumu s výsledky výzkumu z diplomové práce Jany Valešové, která se zabývala porodností vzorku žen z Církve bratrské.

Klíčová slova: porodnost, počet dětí, romská žena, romská rodina

This bachelor work deals with birthrate of Romany mothers that exceeds the average birthrate.

This work at first involves reasons which caused that the birthrate wanes in The Czech Republic since the year 1989. Next theme is about a woman-mother, her roles, position in society and above all in the family. Furthermore several interviews with eight Roman mothers of four and more children were conducted. At the beginning of the interview the respondents were asked to narrate their life stories why they are the mothers of more children. The interview shows 3 factors which caused that all eight women have thirty seven children overall. The original family, chance and a new partner. The work also contains the comparison of the results from this research and the results from dissertation written by Jana Valešová, who dealt with the birthrate of a women's sample from Brotherhood's Church.

Keywords: birthrate, number of children, Romany woman, Roma family